

Надзвичайно складною була і проблема повернення польських біженців додому, при цьому польські громадські організації ще з початку евакуації наголошували на тимчасовості перебування вигнанців на чужині. Цікаво, що ЦОК на одному зі своїх перших засідань 19–20 грудня 1915 р. ухвалив ідею про створення спеціального «фонду повернення на Батьківщину», а вже на кінець 1917 р. розробив головні засади повернення їх додому. Першочергово передбачалося евакуювати військових, залізничників та їх родин, а потім – решту груп біженців. На рівні колишньої імперії цю справу розпочав Польський військово-залізничний комітет («Полжел»), утворений у Петрограді 29 листопада 1917 р. В Україні, як зазначають автори, лише навесні 1918 р., уже в останні тижні існування Української Центральної Ради – 14 березня – було утворено Польський центральний комітет евакуації на Батьківщину. Після проголошення незалежності Польща перервала дипломатичні відносини з радянською Росією і турботи про опіку над польськими біженцями взяла на себе данська місія.

Цікаву думку висловлюють автори щодо німецько-австрійського наступу навесні 1918 р., у результаті зриву радянською делегацією переговорів у Бресті. То було «щастям» для багатьох польських біженців, оскільки вони могли повернутися додому! Договір польської сторони з німецькою владою від 17 квітня 1918 р. визначив умови евакуації до своїх домівок через зайняту німцями Білорусію. З України, як вони наголошують, цей неконтрольований процес провадився через Галичину. Треба зазначити, що Українська Держава П.Скоропадського мала чіткий план евакуації біженців та структури виконання, тому не зовсім точно виглядає теза про некерованість цього процесу в Україні.

Проголошення незалежності Польщі, як це не парадоксально, і польсько-більшовицька війна ускладнили повернення на батьківщину тисяч вигнанців, які перебували «в російській глибинці» (с.227). Крім того, і це досить неординарна думка дослідників, Польща з не надто великим бажанням приймала поляків із Росії, побоюючись, що вони можуть бути прихильниками соціалістичних ідей.

Загалом, високо оцінюючи рецензовану монографію, хотілося б висловити деякі зауваження. Так, на нашу думку недостатньо повно висвітлена проблема реевакуації польських біженців, при цьому звернута увага лише на діяльність в окресленій площині більшовицького уряду Росії. Натомість робота тільки виграла б від сюжету про політику української держави, спрямовану на організацію відправки польських біженців до своїх домівок. Цікавим бачиться і порівняльний сюжет взаємодії польських громадських комітетів із радянською владою та Українською Центральною Радою і Українською Державою. Безумовно, цінним додатком до монографії став би іменний та географічний покажчик.

Таким чином, вихід праці польських істориків М.Коженювського, Д.Тарасюка, М.Мондзіка – помітна подія у дослідженні проблеми біженців Першої світової війни в європейській історіографії. При цьому вона не ставить крапку в осмисленні проблеми, а скоріше окреслює нові горизонти наукових пошуків та дає імпульс для розробки проблеми в Україні. Крім того, книга такого рівня та проблематики заслуговує якомога швидшого видання українською мовою.

¹ *Korzeniowski M.* Na wygnañczym szlaku... Działalność Centralnego Komitetu Obywatelskiego Królestwa Polskiego na Białorusi w latach 1915–1918. – Lublin, 2001.

² *Tarasiuk D.* Działalność społeczno-kulturalna polaków na wschodniej Białorusi w latach 1905–1918. – Lublin, 2007.

³ *Жванко Л.* Соціальні виміри Української Держави (квітень – грудень 1918 р.). – Х., 2007. – С.130.

Л.М.Жванко (Харків)

Любомир Винар: Біобібліографічний покажчик (1948–2007). – Л.; Острого; Париж; Нью-Йорк, 2007. – 576 с., портр. 68 с. іл.

Біобібліографічний покажчик окремого автора не лише характеризує його внесок у розвиток історичної науки, а й більш широко окреслює епоху, в якій він жив і творив, висвітлює його життєву позицію, що принципово важливо для розвитку наукових знань.

Важко осягнути роль українських учених діаспори у різних галузях науки у країнах поселення. Ще складніше зрозуміти мотиви тих, хто поклав своє свідоме життя за кордоном на вивчення й організацію наукових студій у галузі українознавства й українознавчих дисциплін. Бо це саме те «незасіяне поле відчаю й надії», яке не давало прибутків, а потребувало вкладання власних коштів, енергії й розуму. Це було «*contra spem spero*» реалістів і романтиків, мрійників і прагматиків водночас. Безсумнівно життєве кредо багатьох із них сформувала українська дійсність ХХ ст., Україна як фатум їхнього вибору. Вони відстоювали її історичну самобутність у світовому співтоваристві народів, репрезентували її перед науковим світом, творили її майбуття. Із-поміж отих дужих велетнів, які докладають свої зусилля для розбудови української історичної науки, найпомітнішою є постать Любомира Винара.

Львів'янин за місцем народження, український учений у США Л.Винар відміряв свій 76-літній життєвий шлях як автор численних і різнопланових наукових досліджень, почесний професор декількох українських університетів, професор Кентського державного університету (США) з 1969 до 1996 рр., засновник і директор наукового центру дослідів етнічних публікацій та культурних інституцій в США Кентського державного університету, проте найвагоміше, що його виокремлює із-поміж багатьох ентузіастів справи, Л.Винар – багаторічний президент Українського історичного товариства, яке понад сорок років об'єднує українських учених світу, засновник і редактор єдиного на Заході україномовного історичного журналу «Український історик». Ось чому закономірною є поява біобібліографічного покажчика праць цього визначного українського вченого, який за 50 років своєї наукової діяльності став автором 2269 наукових праць: книг, статей, рецензій, оглядів та енциклопедичних гасел.

Біобібліографічний покажчик висвітлює життєвий і творчий шлях видатного українського історика, бібліографа й організатора історичної науки. Зі словом до читача звернувся доктор історичних наук, професор, директор ЛНБ ім. В.Стефаника НАН України М.Романюк. Адже саме співробітники Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника підготували і попередній, і цей покажчик праць Л.Винара та приурочили його до 75-літнього ювілею вченого. П'ятдесят років активного творчого життя у світовій історичній науці, багатогранність наукового пошуку і неабиякі організаторські здібності, співпраця із науковцями України й світу, жертвність і талант керівника відбиваються на сторінках видання.

Передмову до видання «Любомир Винар: життя і діяльність» (Із нагоди 75-ліття вченого) подали А.Жуковський та А.Атаманенко, які представляють не тільки різні покоління вчених, а й у свій час належали до наукових шкіл різних країн. Проте, саме постать Л.Винара із початку 1990-х рр. стала сполучною ланкою розвитку української історичної науки на материковій Україні і в усьому світовому просторі, де творили українські історики. Л.Винар доклав чимало зусиль для розбудови української історичної науки, її органічного вплетення у загальносвітовий науковий процес. У ньому вдало поєднався талант організатора науки, історика-дослідника, бібліографа і людини по-особливому відданої справі. Саме про це читач детально дізнається з передмови.

Покажчик складається із двох частин: у першій викладено бібліографію друкованих праць Л.Винара, 1948–2007; у другій – бібліографію публікацій про нього. Перша частина має два розділи: 1. Бібліографія бібліографії. 2. Окремі видання. Статті. Рецензії. Публікації Л.Винара подано у хронологічному порядку: від першої публікації у 1948 р. і до червня 2007 р. Особливо важливим є те, що позиції у цьому розділі анотовані, до назв праць українською мовою подані переклади їх англійською мовою. Це не тільки розширює коло можливих дослідників, а й вводить українську історію у світовий науковий контекст. Аналіз робіт автора засвідчує його різнобічні зацікавлення, окреслює коло проблем, над якими він працював упродовж багатьох років.

Провідною темою досліджень Л.Винара у 50-х – 60-х рр. ХХ ст. було вивчення ранньої історії козаччини, знаних постатей тієї доби: Дмитра Вишневецького, Андрія Войнаровського, Максима Кривоноса, Северина Наливайка, Івана Підкови, Богдана Хмельницького та ін. Монографічні праці автора «Князь Дмитро Вишневецький» (1962 р.), «Проблема зв'язків Англії з Україною за часів гетьмана Богдана Хмельницького» (1960 р.), «Андрій Войнаровський» (1962 р.) стали знаковими у вивченні історії українського козацтва.

Значним є внесок автора у вивчення української історіографії та біографістики. Це дослідження творчості О.Оглоблина, Н.Полонської-Василенко, Є.Онацького, Д.Дорошен-

ка, І.Крип'якевича, О.Кандиби (Ольжича), О.Барана, Л.Биковського, Б.Цюцюри та ін. Варто зазначити, що Л.Винар вивчає українську історіографію не лише на рівні персоналії, а й на теоретично-узагальнювальному. Зокрема, йому належить теза про цілісний розвиток української історіографії в Україні й за кордоном.

Як свідчить довідник, багато уваги вчений у своїх дослідженнях приділяє відтворенню історії українського наукового життя на Заході, історії окремих наукових установ: Українського історичного товариства, УВАН, Світової наукової ради СКУ та ін. Практично єдиною з проблем розвитку українського наукового життя у повоєнній Європі після Другої світової війни є його англійська праця «Ukrainian Scholarship in Exile: The DP Period, 1945–1952» (1989 р.).

Варто зазначити, що особливістю наукової праці Л.Винара є й те, що він публікувався не лише в україномовних виданнях, а й в англійських часописах. Зокрема, наукові дослідження, присвячені українській спільноті та етнічним дослідженням, друкувалися ним на сторінках заснованого і редактованого науковцем журналу «Ethnic Forum» (Кентський державний університет) та інших видань. Розуміючи важливість культурної спадщини, Л.Винар значну частину своїх наукових розвідок присвятив також матеріалам, пов'язаним із етнічними музеями, архівами, бібліотеками. Працюючи в галузі бібліографії, здобув визнання серед американських колег. Дві його праці: «Encyclopedic Directory of Ethnic Newspaper and Periodicals in the United States» (1972 р.) та «Reference Service: An Annotated Bibliographic Guide» (1977 р.) відзначено Американською бібліотечною асоціацією як найкращі довідкові видання.

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

Попри широту історичних проблем, особливо акцентованою є робота Л.Винара над дослідженням наукової спадщини Михайла Грушевського і розбудовою часопису «Український історик». Учений справедливо вважається не тільки продовжувачем історичної школи М.Грушевського, а й засновником практичного та теоретичного грушевськознавства, є автором кількох монографій, присвячених М.Грушевському. Зокрема й праці «Грушевськознавство: Генеза й історичний розвиток». Журнал «Український історик» став могутнім підґрунтям у розбудові української історичної науки. Вільний від ідеологічних тисків, примх і залежностей видавців часопис представляв українців як одну з могутніх націй зі своєю особливою історією та представляв українську людину у часі і просторі. Він засвідчив (самовідданою працею окремих особистостей) можливість творення вільної української людини у вільному світі, а, отже, утверджував тим самим реальність здійснення України-держави.

Напевне не вистачить жодних епітетів для того, щоб узагальнити історичну дослідницьку, редакторську й організаційну працю Л.Винара. Зміст публікацій повністю засвідчує цю подвижницьку місію вченого.

У другій частині покажчика – «Бібліографія публікацій про Любомира Винара» – матеріал розміщено за алфавітом авторів або назв (якщо автор не вказаний). Також подано короткі анотації при описах. Бібліографія праць про Л.Винара є різномірною і охоплює 841 позицію, проте і вона не є вичерпною. Так, упорядники упустили статті В.Піскун «Найбільша його любов – українська історія (до 70-річчя Любомира Винара) // Українознавство – 2002. Календар-щорічник / Упорядн. Валентина Піскун, Анатолій Ціпко, Олена Щербатюк. – Київ: Українська Видавнича Спілка, 2001. – С.228–231; В.Макар «Український історик» // Українознавство – 2003. Календар-щорічник / Упорядн. Валентина Піскун, Анатолій Ціпко, Олена Щербатюк. – Київ: Поліграфкнига, 2002. – С.162–163; Михайло Грушевський – науковець і політик у контексті сучасності. – К: Українська Видавнича Спілка, 2002. – 399 с.; Піскун В.М., Ціпко А.В., Щербатюк О.В. та ін. Українство у світі: традиційність культури та спільнотні взаємини. Монографія. – К: ЗАТ «Нічлава», 2004. – 240 с.

Дуже важливим є допоміжний апарат, зокрема список скорочень, покажчик псевдонімів і криптонімів, іменний покажчик, алфавітний покажчик праць Л.Винара, покажчик періодичних видань, в яких публікувалися його праці, перелік серійних та періодич-